

HE 96/2015 vp laiksi kehitysvammaisten erityishuollosta
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöluonnos

Perustuslakivaliokunta

Taustaa

Perustuslakivaliokunnan lausunnon (PeVL 15/2015 vp) säätämisyjärjestystä koskevat huomautukset kohdistuivat 33 ja 38 §:iin sekä rajoitustoimenpiteistä säätämiseen. Perustuslakivaliokunta piti välttämättömänä, että sosiaali- ja terveysvaliokunta saattaa sääntelyn perustuslakivaliokunnan uudelleen arvioitavaksi, jos se päättyy ehdottamaan lakiin säännöksiä rajoittavien välineiden tai asusteiden käytöstä.

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan perusoikeuksia rajoittavien välineiden ja asusteiden käyttö on säädettävä riittävän täsmällisesti ja tarkkarajaisesti laissa, jos niiden käyttöä pidetään välttämättömänä. Perustuslakivaliokunta katsoi, ettei sillä ollut mahdollisuutta arvioida esityksen perustelujen tai muun saamansa selvityksen perusteella täsmällisesti sitä, mitkä tai millaiset välineet tai asusteet on katsottava perusoikeuksia rajoittaviksi. Keskeistä erityisesti tällaisessa sääntely-yhteydessä on myös, että säännösten perustelut laaditaan huolellisesti ja siten, että ne toimivat jatkossa käytännön toiminnan tukena erityishuollon toimintayksiköissä.

StV ehdottaa valiokunnan asiantuntijakuulemisten ja sosiaali- ja terveysministeriön valiokunnalle antamien vastineiden pohjalta useita muutoksia ja lisäyksiä rajoitustoimenpiteitä koskeviin säännöksiin. Myös yksityiskohtaiset perustelut ovat mietintöluonnoksessa poikkeuksellisen laajat ja niissä on esitetty esimerkkejä soveltamistilanteista.

Sääntelykokonaisuudesta muodostuu muun muassa säännösten tarkkarajaisuuden ja täsmällisyysvaatimusten vuoksi yksityiskohtainen, mikä voi vaikeuttaa käytännön soveltamista ja edellyttää lainsäädännön lisäksi koulutusta ja ohjeistusta. Valiokunta on myös tietoinen, että kehitysvammalainsäädännön uudistaminen jatkuu ja että tässä yhteydessä tehtävillä sääntelyratkaisuilla on vaikutusta laajempaan sosiaalihuollon asiakkaan ja potilaan itsemääräämisoikeutta koskevan sääntelyn valmisteluun.

Seuraavassa kuvataan lyhyesti muutosehdotuksia, jotka ovat pääasiassa perustuslakivaliokunnan edellyttämiä. Muutosehdotuksissa on otettu huomioon, että vaativaa kehitysvammaisten erityishuoltoa annetaan myös yksityisissä toimintayksiköissä.

Muutosehdotukset

StV ehdottaa 33 §:ää täsmennettäväksi siten, että tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määräämistä edeltävästä tutkimuksen suorittamisesta ja siihen liittyvästä päätöksenteosta säädetään hallituksen esityksessä ehdotettua yksityiskohtaisemmin. Erityishuollon johtoryhmän on annettava tutkittavaksi määräämistä koskevaan hakemukseen päätös kiireellisissä tilanteissa viivytyksettä ja viimeistään 7 päivän kuluessa. Tutkimuksen enimmäisajaksi ehdotetaan 14 vuorokautta, jona aikana erityishuollon johtoryhmän on tehtävä päätös. Tutkittavana pitäminen on kuitenkin lopetettava jo aiemmin, jos ilmenee, ettei erityishuoltoon määräämisen edellytyksiä ole. Valiokunnan ehdottama pidennetty määräaika mahdollistaa tarvittavien selvitysten ja asiantuntijalausuntojen hankkimisen. Lisäksi täsmennetään tutkimuksen suorittajilta vaadittavaa koulutusta ja perehtyneisyyttä. Tutkimuksen suorittajien tulee olla virkasuhhteissa, mutta tutkimus voi tapahtua myös yksityisessä erityishuollon yksikössä.

STV ehdottaa 38 §:ssä täsmennettävän tahdosta riippumattoman ja vapaaehtoisen erityishuollon välistä rajanvetoa. Kuuden kuukauden välein on selvitettävä uudelleen ovatko erityishuollon edellytykset vielä olemassa eikä selvittämismuutoksia ole kytkeytyä henkilön nimenomaiseen kieltäytymiseen kuten hallituksen esityksessä. Lisäksi erityishuoltoon määrättyllä on oikeus saada jatkamisen edellytykset erityishuollon johtoryhmän arvioitavaksi erityishuollon aikana. Sama oikeus on omaisella tai läheisellä, joka osallistuu henkilön palvelujen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Rajoitustoimenpiteet 42 b, 42 e, 42 j – 42 p §:ssä

Rajoitustoimenpiteitä voi 42 b §:n nojalla käyttää osittain myös työ- ja päivätoiminnassa edellyttäen, että paikalla on riittävästi sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöitä. Tällaisia rajoituksia ovat kiinnipitäminen, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus sekä välineiden ja asusteiden käyttö päivittäisissä toiminnoissa. Valvottua liikkumista ja poistumisen estämistä voidaan käyttää erikseen säännösehdoitusten mukaisesti tehtävien päätösten perusteella. Muuta kuin lyhytaikaista poistumisen estämistä voi käyttää vain tahdosta riippumattomassa erityishuollossa.

Välttämättömän terveydenhuollon antamisesta, valvotusta liikkumisesta ja poistumisen estämisestä ehdotetaan uusia säännöksiä, joissa säädetään toimenpiteiden edellytyksistä. Ratkaisun välttämättömän terveydenhuollon antamisesta tekee ehdotuksen mukaan virkasuhteessa oleva lääkäri. Kiireellisissä tilanteissa voi ratkaisijana olla henkilöä hoitava lääkäri tai toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva muu kuin virkasuhteinen lääkäri. Jos tarve on toistuva, voi virkasuhteinen lääkäri tehdä kirjallisen päätöksen 30 vuorokaudeksi kerrallaan.

Rajoittavien välineiden tai asusteiden käytöstä päivittäisissä toiminnoissa ja vakavissa vaaratilanteissa ehdotetaan säädettyjen eri säännöksissä. Päivittäisten toimenpiteiden yhteydessä käytettävistä vähemmän rajoittavista välineistä ja asusteista voi ratkaisun tehdä toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö toimintayksikön vastaavan johtajan ohjeiden mukaisesti. Vakavissa vaaratilanteissa käytettävistä merkittävämmiin rajoittavien välineiden ja asusteiden käyttö on mahdollista vain terveyden tai turvallisuuden vakavan vaarantamisen perusteella, välttämättömän ajan ja kun muut keinot eivät ole riittäviä. Erityisesti sitomiseen liittyvien terveydellisten riskien vuoksi tekee virkasuhteessa oleva lääkäri tästä kirjallisen päätöksen (42 l §). Päätöksenteossa on otettava huomioon asiantuntijoiden arviot toimenpiteiden käytöstä. Myös toimenpiteiden käytöstä kiireellisissä tilanteissa tai toistuvasti ehdotetaan varsin yksityiskohtaista sääntelyä. Virkalääkärin päätöksen saaminen tarvittaessa edellyttää sovittua järjestelyä toimintayksikön ja erityishuoltopiirin välillä, jos toimintayksikössä ei virkalääkärä ole.

Valvotusta liikkumisesta ja poistumisen estämisestä ehdotetaan erillisiä säännöksiä. Liikkumisen valvonta on mahdollista terveyden tai turvallisuuden vaarantumisen perusteella. Valvonta voi tapahtua esimerkiksi teknisen valvontalaitteen tai saattajan avulla, jos muut keinot eivät ole riittäviä. Saattaminen voi olla tarpeen myös toimintayksikön sisällä liikuttaessa. Yöaikaan henkilön oman huoneen ovi voidaan lukita enintään 8 tunnin ajaksi, jolloin hänellä on oltava mahdollisuus saada yhteys henkilökuntaan. Päätöksen valvonnasta voi tehdä toimintayksikön vastaava johtaja (enintään 7 päiväksi). Pidemmästä valvonnasta enintään kuudeksi kuukaudeksi tekee virkasuhteinen vastaava johtaja tai virkasuhteinen sosiaalityöntekijä.

Poistumisen estämisestä päättäminen edellyttää vakavaa vaaraa tai sen välitöntä uhkaa henkilön omalle tai toisen henkilön terveydelle tai turvallisuudelle. Kiireellisessä tilanteessa lyhytkestoisen ratkaisun voi tehdä toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö. Pidempikestoisen päätös voidaan tehdä tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määrättylle henkilölle. Tällöin estämisen kesto voi olla toimintayksikön johtajan päätöksellä 7 päivää ja enintään 30 päivää, kun päätöksen tekee virkasuhteessa oleva toimintayksikön johtaja.